

ІСТОРІЯ

УДК:271.4–725–584:821.161.2Коб7Апос.09

© Нестор Мизак,
© Андрій Яремчук
(Чернівці)**ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА ПРО ДУХОВНІ ОBOB'ЯЗКИ СВЯЩЕНИКІВ У ТВОРІ
«АПОСТОЛ ЧЕРНІ» (НА ПРИКЛАДІ О. КОСТЯНТИНА БАЛИЦЬКОГО)**

У статті висвітлюються основні фактори впливу на видатну українську письменницю Ольгу Кобилянську під час написання твору «Апостол черні». Увага акцентується на генезі ідей Ольги Кобилянської про концепцію духовних обов'язків священників. У цьому контексті, як приклад, розкриваються національно-духовні риси греко-католицького священника Костянтина Балицького, який виконував обов'язки пароха у Чернівцях з 1908 по 1918 р. Саме в цей період О. Кобилянська познайомилася та зав'язала міцну дружбу з сім'єю о. К.Балицького. Для кращого розуміння причин тісного спілкування, прив'язаності і подальшого захоплення письменницею постаттю отця Балицького подаються біографічні дані та умови праці священства Буковини у складний період Першої світової війни.

Упродовж 12 років Ольга Кобилянська писала повість «Апостол черні», прототипом головного героя до якої став отець К. Балицький. Не випадково голосом і «совістю» повісті є самовідданий священник, просвітитель і поводитир народу під іменем отця Захарія. Письменниця вважає, що отець Захарій у повсякденній важкій праці не лише наставляє, але й у прямому розумінні слова рятує людей від гріха.

Поряд з вказаним, окрема увага звертається на сучасне сприйняття твору. Чернівецький режисер і журналіст Василь Селезінка у 2000 р. написав інсценізацію до повісті «Апостол черні» Ольги Кобилянської. У листопаді 2015 р. Чернівецький академічний обласний український музично-драматичний театр імені Ольги Кобилянської під керівництвом режисера-постановника, заслуженого діяча мистецтв України Мирослава Гринишина звернувся до цього унікального національно-духовного твору й заговорив мовою театральної сцени про сучасні проблеми України.

Ключові слова: духовність, національна свідомість, о.К.Балицький, Ольга Кобилянська, «Апостол черні», УГКЦ, Чернівці.

Про повість Ольги Кобилянської «Апостол черні» до 1994 р. мало хто знав. Радянська влада заборонила видання твору, вважаючи його «антисоветським», ідейно та художньо неповноцінним. Адже цей твір розкриває глибокі питання формування української нації. Прикладом можуть слугувати такі рядки: «Коли Юліян Цезаревич приїхав одного дня додому, перші слова Дори (дружини) були: – Як Україна? – Вона є. І як ми самі її не запропастимо, то сповняться слова старого Гердера, що пророчив нам долю нової Греції, завдяки гарному підсонню, веселій вдачі, музиці та родючій землі» [14, с.318].

Актуальність. Важливим є вивчення питання взаємодії священників церкви як із громадськістю краю загалом, так і з літературною елітою Буковини на початку ХХ ст. Наукова розробка теми християнського і громадсько-культурного життя у Чернівцях перебуває на початковій стадії, під час якої ведуться пошуки джерел та матеріалів. Так, деякі матеріали зберігаються у 504 фондї Державного архіву Івано-Франківської області під назвою «Станиславівська консисторія». Тут зустрічаємо листування окремих священників, а також їхньої метрики. У Чернівецькому обласному краєзнавчому музеї зберігаються спогади настоятеля церкви Успіння Пресвятої Богородиці Келестина Костецького, які проливають світло на проблему. У Літературно-меморіальному музеї Ольги Кобилянської є альманах зі спогадами дочки отця К.Балицького Володимирі Дольницької про побут Ольги Кобилянської у Молодятині тощо. Особливої зацікавленості це питання набуває сьогодні, оскільки УГКЦ

декларує свою державотворчу позицію. У запропонованій статті автор робить спробу відкрити завісу історії створення і написання шедевуру О. Кобилянської «Апостол черні». Цей твір дає можливість пізнати велич постаті реальної людини, о. К. Балицького – священика з народу, який прикладом власного життя мимоволі став уособленням ідеального духівника, самовідданого, жертвовного, справжнього поводири свого народу.

Тому **метою** нашого дослідження є генеза ідей Ольги Кобилянської про духовні обов'язки священиків у творі «Апостол черні» (на прикладі о. Костянтина Балицького). Згідно з метою, **завдання** полягають у:

- висвітленні впливу УГКЦ на духовне життя Чернівців у перші десятиліття ХХ ст.;
- аналізі еволюції взаємовпливу Костянтина Балицького та Ольги Кобилянської;
- з'ясуванні вагомості духовних ідей «Апостола черні» для сьогодення.

Виклад матеріалу. Десять непростих років, з 1908 по 1918 р., у Чернівцях працював церкві Успіння Пресвятої Богородиці отець Костянтин Балицький, який був вірним помічником отця Келестина Костецького [1, арк.48]. На період його діяльності припали не лише важкі часи Першої світової війни, але й буремні роки Визвольних змагань. Однак, де б він не був, залишав про себе світлі спогади у пам'яті сучасників, що передавалися з уст в уста й дійшли до нашого покоління. Саме завдяки високим особистим якостям характеру і наполегливій щоденній праці у громаді отець Балицький надихнув Ольгу Кобилянську на написання повісті «Апостол черні», а особливо на створення персонажа отця Захарія – головного героя твору.

Народився отець Костянтин 26 липня 1880 р. у с. Спас Коломийського повіту. Його дід і батько Володимир були священиками. Закінчивши сільську школу, він також вибрав священичу дорогу своїх предків. Спочатку вступив до Коломийської гімназії, потім до духовних закладів Львова та Праги. Отримавши свячення в 1907 р., одружився з Емілією Шухевич, дочкою отця Теофіла Шухевича, пароха с. Молодятин Печеніжинського повіту. Шухевичі були відомою родиною, яка подарувала українській нації когорту священиків, науковців і борців за волю України [9, с.36].

Свого часу, з 1888 по 1897 р., отець Теофіл Шухевич служив у Садгорі, тож був добре знайомий з отцем Келестином Костецьким [2, арк.198]. Коли постало питання, щоб прийняти на парафію у Чернівці зятя Шухевичів молодого Балицького, отець Келестин радо прийняв його помічником (завідателем) до храму, де вони пропрацювали спільно десять років [5; 6].

Перебуваючи у Чернівцях, о. К. Балицький жив як духовним, так і суспільним життям громади: на початку війни благословляв формування українських ополченців, які брали участь в обороні Чернівців від російських військ, а також хоронив загиблих, про що свідчить його промова над тілом українського лейтенанта Вешньовського [19, с.147]. На все життя заприятелював з письменниками Осипом Маковеєм, Іванною Блажкевич, Ольгою Дучимінською, Оленою Кисилівською, а найбільше – з Ольгою Кобилянською.

Після смерті свого тестя, отця Т. Шухевича, К. Балицький (1 листопада 1918 р.) переїхав на парафію в с. Молодятин, однак зв'язків з Буковиною не поривав. Він як священик з подвоєною енергією проповідував національно-християнські ідеали. Це був період розгортання українсько-польської війни, під час якої отець Балицький закликав молодь вступати до лав Української Галицької армії, сповідав вояків, збирав пожертви на захист рідного краю тощо.

Після поразки Західно-Української Народної Республіки духівник працював на перспективу. В умовах польської окупації організував товариство «Просвіта», церковно-читацький хор, драматичний гурток, будував новий Народний дім. Публікував статті на релігійно-патріотичну тематику в науково-популярному місячнику «Рідна мова» за редакцією професора Івана Огієнка. Отець Балицький звертався до краян через «Покутський вісник», «Жіночу долю». Він описав своє бачення і подав важливі пропозиції щодо роботи духівництва на місцях у статті «Яким має бути сучасний священик». Зокрема, священик повинен розбудовувати і берегти рідну церкву, її історичні та духовні традиції, працювати у рідній школі, катехізувати людей поважного віку, а також молодих. На його думку, якщо парафія страждає безвір'ям, то найперше винен у цьому священик. «Священик без молитви, що воїн без зброї», – наголошував отець у своїх рекомендаціях. Не дивно, що його як

оратора і проповідника часто запрошували для виступів у громадах найближчих церков, на вічах та патріотичних заходах [3, арк. 1-6].

У своїх проповідях парох також жорстко полемізував з протестантами, які користувалися нагодою розхитати основи віри серед населення, що переживало складні економічні і політичні часи. За невтомну працю єпископ Григорій Хомишин 20 лютого 1926 р. нагородив отця Балицького правом носити пелерину з подвійним рукавом. У грамоті з цієї нагоди було записано таке: «в нагороду за всі прикrostі і труди, підняті в поборюванні сектантських агітацій і поширюваних блудних наук» [7].

Отець Костянтин ніколи не поривав зв'язків із Шухевичами. 21 серпня 1928 р. він був запрошений на ювілей Шухевичів у с. Тишківці на Городенківщині, де серед інших видніється на фото разом з дружиною Емілією. До речі, в той день фотографував їх на той час ще юнак Роман Шухевич, майбутній Головнокомандуючий УПА. На світлині, крім о. Балицького, можна побачити ще шість священників з родини Шухевичів. Як відомо, багато представників цього роду постраждали під час радянської окупації краю, і їх жертви достеменно не підраховані дотепер [3].

Костянтин Балицький підтримував тісні зв'язки з колишнім отаманом УСС Степаном Шухевичем, і той надіслав йому навіть кілька стрілецьких світлин, знайдених авторами у сімейному архіві внука о. Балицького лікаря Андрія Бабія у Коломиї [3].

Незважаючи на таку активну діяльність, для самого отця Костянтина Балицького знайомство з Ольгою Кобилянською, як згадував пізніше отець, почалося ще від його батька Володимира. «Одного разу, читаючи львівську газету «Діло», він (батько) із захопленням заговорив:

– А то чудове, просто сатисфакція читати! (саме тоді у львівській газеті «Діло» появилвся нарис письменниці).

– Що таке, тату? – питаю.

– Кобилянської «Битву» читав?

– Ні ще, татку, – кажу.

– О, то читай, але вголос.

Читаю, та батько удушевлені роблять свої зауваги, підчеркуючи великий артизм, глибоко ніжне чуття» [13, с.240].

Будучи ще гімназистом, у К. Балицького зародилося бажання познайомитися особисто з «Царівною Буковини, що заслухана в говір природи, малює її так по-мистецьки» [13, с.240].

Переїхавши до Чернівців і працюючи помічником митрата Келестина Костецького, який був добре знайомий з усією родиною Ольги Кобилянської, К. Балицький дізнався усе в подробицях про письменницю. Свого часу Келестин Костецький як греко-католицький священник добре розумівся на ролі та значенні письменниці для національного виховання українського народу. Він пояснював буковинцям феномен Ольги Кобилянської. Оскільки малою дитиною вона росла серед «чужого середовища» – німців і румунів у Гура-Гуморі, тому розмовною мовою для неї довгий час була німецька. Згодом, упродовж років юності письменниці, їхня сім'я постійно переїжджала з батьком з Гура-Гумори в Сучаву, Кімполунг, у с. Димку на Серетщині і, нарешті, у Чернівці. Тут, під впливом патріотично налаштованих нових друзів і соратників, енергії власного духу та греко-католицизму, Ольга позбулася румунсько-німецьких впливів та брала активну участь у культурно-просвітницькому українському житті. Келестин Костецький пояснював, що німецька культура та українська ніжність дали нам таку Ольгу Кобилянську. Якби вона жила серед інших обставин і умов, то українці мали б ще могутнішу письменницю.

Митрат Костецький захищав Ольгу і від нападок невідомих людей. Коли помер її батько і в газетах з'явилися некрологи, написані етимологією, якісь два молоді студенти почали вголос сперечатися щодо політичних переконань померлого. Тоді отець Келестин відповів їм: «Але ж, мої панове, чи покійний «твердий чи м'який», що тепер над цим спорити, важне, що то батько нашої любої Ольги» [13, с.240].

Костянтин Балицький згадував, що кожної неділі бачив О. Кобилянську у кафедральному соборі, а найчастіше – у саду отця-митрата, куди письменниця залюбки приходила працювати в затишну альтанку [13, с.241].

Отці греко-католики як ніхто високо оцінювали письменницю, добре розуміючи її роль у вихованні підростаючого покоління. «Правда, яка скромна, поєдинча, непоказна, але що за енергія духа, яка інтелігенція, що за душа, яке благородне, повне пожертвоваання серце, про що можуть засвідчити куди краще всі ті бездольні, що в неї притулок і поміч найшли», – говорив про неї о. К. Костецький [13, с.240]. К. Балицький також щиро висловився про Ольгу: «Зараз по першій стрічі розговорилися ми, як давні старі знакомі. Незвичайно миле, симпатичне вражіння зробила не мене Письменниця. Поєдинчість, невимушеність, чутлива ніжність, спокійна притишена бесіда, глибоко умні, з закрускою болю, добрячі очі, невишукана щирість так і захопила доразу. Чим далі, наше знаомство стало закріплюватися і перейшло у приятельсь» [13, с.242].

Відповідно О. Кобилянська відплатила їм сторицею, описавши діяльність греко-католицького священства. Отець Балицький згадував, як до письменниці часто забігали його діти на вулицю Петровича, 8, де вона жила. Вона полюбила його священничу родину. Діточок завжди обдаровувала подарунками. Сама не могла ходити, бо боліла нога. Зате її ніколи не обминав сам о. Кость, коли йшов до школи. Під час війни відвідував її кожного дня. Письменниця любила слухати його розповіді та зауваження, часто щось занотувувала, особливо переймалася недолею жінок, які боролися за самостійне життя. Дуже любила музику. Радила й отцю вчити дітей музики у знайомій їй приятельки, за що «колись, мовляв, подякуєте мені».

У період Першої світової війни, і Ольга про це знала, отець підтримував дружні зв'язки з Українськими січовими стрільцями. Вони йому відповідали щирою взаємністю: писали листи, просили Божого благословення, надсилали стрілецькі поштівки. Одну з них, яку отримав від хорунжого УСС О. Суховерського з групою стрільців, отець Балицький показував письменниці [3].

Отець Костянтин цікавився і революційними настроями серед українських вояків російської окупаційної армії на Буковині. Так, 1 травня 1917 р. у Чернівцях силами військового товариства імені гетьмана Павла Полуботка відбувся здвиг вояків-українців з синьо-жовтими прапорами, портретами Тараса Шевченка та революційними виступами. Чернівецькі фотомайстри подбали про фотографії, і одну з них отець Костянтин надіслав тестю Теофілу Шухевичу у Молодятин з дарчим підписом [3].

Греко-католицьких священників під час війни дивувала велика рівновага Ольги Кобилянської. «Серед загалу невдач, у яких ворог намагався кидати вину на український народ, всебічно виарештовуючи його, вона не падала духом й говорила відважно про непомірну вірність нашого народу, клеймуючи брехливі наклепи. У хвилях зневіри бадьорила усякого, вливаючи надії на краще завтра», – писав К. Балицький. До речі, Ольга Кобилянська ще до Першої світової війни у повісті «Царівна» на весь світ зголосила: «Я хотіла-би, щоби всі Українці були орлами» [15, с.190].

З останнім третім приходом до Чернівців російських військ та початком революційної ситуації у Росії Ольгу відвідували українські письменники, тоді вона обов'язково запрошувала греко-католицьких священників, щоб і про них знала Україна. Одного разу до церкви прийшов український «салдат» з російської армії та приніс доручення від одного з чільних священників, у якому йшлося: «Любий отче! Прийміть цього українця з Акерману, заопікуйтеся ним, щира наша душа. Голоден українських книжок, часописів, брошур тощо!» [13, с.244]. По такій рекомендації розговорилися ми, щиро казав отець Кость. «А той, з сльезами читав, читав і читав, та лакомо вглитав Кобзаря, твори Франка, Кобилянської. Коли ж я зауважив, що письменниця живе у сусідстві, став настирливо просити, щоб я познакомив його. – У мене сьогодні велике бачите свято, де ж я надіявся тепер стрінутися з повним Кобзарем, нашою літературою, а то й письменниками. Будь ласка, мені дуже важно познайомитись, поговорити, воно, може, й стільки мого, йду на Кирилибабу» [13, с.240].

Перед самим приходом на Буковину румунських окупантів о. Костянтин перебрався на парафію до с. Молодятин. Милим спогадом для отця і його дітей був рояль, куплений, а можливо, й подарований Ольгою Кобилянською дітям Балицького. На прощання сказала, щоб очікували її у гості, адже Україна була розділена кордонами у результаті нещасливих Визвольних змагань.

Друзі взаємно листувалися, поздоровляли один одного з Різдом Христовим, Великоднем та іншими святами. Письменниця двічі (у 1929 та 1932 рр.) гостювала у Балицьких. Про перебування Ольги Кобилянської у них в гостях залишилися короткі спогади дочок отця Балицького Володимири Дольницької та Любомири Бабій. Якщо від першої спогади записано і надруковано у книзі «Ольга Кобилянська у критиці та спогадах» за 1963 р., то друга передала їх усно. Зауважимо, що свій спогад Володимира писала в радянських умовах, не наголошуючи про відпочинок Ольги в уніатського священника-націоналіста [11, с.435-437].

За її матеріалами дім священника складався з трьох кімнат. Одну з них готували заздалегідь до приїзду письменниці, щоб могла писати у ній «Апостола черні». Володимира описує краєвид, на фоні якого красувався будинок, кімнатку, у якій жила Ольга, та побут у ній. Пробуджувалася письменниця рано. Їй допомагали умитися, готували невеличкий сніданок з кави, яйця на м'яко, маленького кусочка булочки з маслом та свіжого меду. Потім вона вислуховувала різні господарські клопоти, помагала укладати меню на обід та подавала всякі кулінарні поради. Після чого з нею ішли на ранній, так званий, прохід: «Вона, підтримуючись паличкою, проходила стежкою в долину од хвірточки до потоку. Вернувшись, сідала на лавочку під горіхом та вдивлялася у гористі ліси» [11, с.436]. Далі заходила до кімнати, де починала працювати над повістю «Апостол черні». Бувало, що й три години писала.

На обід з церкви повертався отець Костянтин. Він розповідав свіжі новини з буденного життя селян, показував письменниці «збірки слів», які записував від селян.

До них навідувалися учні-гімназисти, з якими Ольга залюбки говорила та рекомендувала їм вчитися. Дочці Марусі, наприклад, годинникарського фаху, з якого жив персонаж «Апостола черні» Максим Цезаревич. Потім знову сідала писати. Не раз була роздратована, бо не все виходило їй. Відпочивала у садку і потім – знову за перо.

Увечері приходила листоноша й приносила газети та ділилась новинами з Печеніжина. Ольга дуже любила слухати історії з життя поважних жінок і раділа, коли чула від них стільки гарних тем. Ольгу часто відвідувала старша жінка, яку звали Базихою: «Пишна господиня, балакала вишуканою мовою і все дивувалася, що така вутленька пані та такі гарні книжки пише» [11, с.436]. Вечорами слухала сопілку, звуки якої розносилися до різних кінців села.

отця К. Балицького в с. Молодятин

На сон випивала скляночку чаю з молоком, заїдала сушеною сливкою і лягала спати. Ольга Кобилянська була скромною, тихою, одягненою в чорне. Ніколи не жалілася на неміч. Говорила, що перед нею ще багато праці, щоб закінчити свого «Апостола».

Наймолодша дочка священника Любомира Бабій пізніше пригадувала, що Ольга була дуже чуйна і доброзичлива жінка, закохана в природу. Прогулюючись стежечкою до потічка, не раз лагідно казала їй: «Не ставай на квіточку й травичку, вони є живі і можуть загинути». Відпочиваючи вечорами, Ольга Кобилянська дуже любила слухати народні пісні, а особливо гру на сопілці, українські серенади, які виконували закохані хлопці для суджених,

збираючись на перелазі» [22, с.11]. За словами Любомири, письменниця з палким інтересом прислухалася до розповідей її батька, його порад, оскільки він був духовно багатим співбесідником, священником-філософом, розумів душевний стан письменниці [22, с.11].

Пізніше в листі до отця від 15 лютого 1936 р. Ольга згадувала про чудово проведені дні на парафії у Балицького. Дуже жаліла, що за станом здоров'я не може приїхати, але обіцяла: «...заїду на якийсь час ще раз (...) перед смертю висповідатися у Вас і з ваших рук, дорогий отче, святе причастя прийняти». На жаль, її бажання не сповнилося. Отець К. Балицький 14 вересня 1936 р. помер від хвороби серця [22, с.11].

Костянтину Балицькому влаштували величний похорон у складі 33 священників, великої кількості вірних і поховали у Молодятині біля могили його тестя о. Теофіла Шухевича. Письменниця у зв'язку зі смертю свого духівника Костянтина висловила рідним щире співчуття і смуток.

Упродовж 12 років (1924-1936 рр.) вона писала повість «Апостол черні», прототипом головного героя до якої став отець К. Балицький – самовідданий священник, просвітителю і поводителю народу під іменем отця Захарія. Під час роботи постійно знайомила отця з написаними сторінками книги. Потім доробляла, скорочувала, дописувала та друкувала. Книга «Апостол черні» вийшла як велика епічна праця, яка на прикладі трьох поколінь порушує актуальні проблеми українського суспільства міжвоєнного періоду ХХ ст. Цікавим є її вислів про книгу у листі до Степана Смалю-Стоцького 1927 р., на початках написання книги: «...З жестом на будуче, де не лише сам націоналізм гратиме роллю в житті і культурному розвитку України, але де нарід повинен дальше здобувати Європу, цебто цивілізацію в своїй хаті, в своїй душі, творити свою власну українську державу» [21].

Літературознавець Марія Крупа з Тернополя написала про книгу таке: «То є вершина творчості О. Кобилянської, квінтесенція її роздумів про історичну долю України та місце інтелігента у цій долі. Із-за високого громадянського пафосу, висловленого у цьому романі, характерні для О. Кобилянської чесність і максималізм, «Апостол черні» був за радянських часів заборонений, хоч західноукраїнська інтелігенція після його виходу у 1936 р. окремою книжкою зачитувалася ним» [14].

Та попри все мешканці Молодятини у 1969 р. встановили меморіальну дошку на будинку колишнього пробства отця К. Балицького на честь перебування у нього Ольги Кобилянської.

«Апостол черні» – це книга про духовні основи української нації, про роль у її вихованні національної науки, новітніх священників, інтелігенції, дівчини, жінки, за що підносимо Ольгу Кобилянську на найвищий п'єдестал українського народу, кращі представники якої у міжвоєнний період готувалися до боротьби за Національну Ідею. Герої даного твору часто полемізують щодо питань і проблем виховання підрастаючого покоління, майбутнього України. «Виховуючи свої діти, – говорить батько Цезаревич, – ми мусимо не забувати, що ми їх і для України виховуємо. А вона потребує іншого як досі чоловіка, іншу жінку. А вони нехай собі ворогують, на батька. Колись вони його будуть інакше судити. А поки що він такий, а не інакший» [14, с.22].

З цього приводу письменниця надає слово отцю Захарію: «О. Захарій зморщив брови, наче б його хто болюче вразив. – Народ без глибини? – спитав і по хвилині додав: Наш нарід є тою клявіатурою, з якої можна і мусимо добути звуки, що стали б часом скінченим мистецьким викінченим твором. Апостол черні мусить бути і творчим духом моралі серця та ума. Мусить ним справді наскрізь бути – не фарисействувати в користь особистих егоїстичних цілей, нижчих від тої «черні», між якою живе і годується. Ах, що ви знаєте, мій сину, що ви знаєте, що значить бути справжнім апостолом народу!» [14, с.70].

У повісті йдеться також про «людей духа і людей меча». Юнак Юліан Цезаревич, син годинникаря, познайомившись випадково з отцем Захарієм і його донькою Євою, часто гостював у них. Йому подобалася Єва. Отець мав надію, що юнак вчитиметься у духовній семінарії і, можливо, одружиться з Євою. Але так не сталося. Юліан працював у підпіллі ОУН і був «апостолом меча», а не хреста, й говорив про себе, що він «загордий, занеподатливий, щоб бути таким, як от, наприклад, ви, як оповідають про вас: вашу терпеливість, безкорисливість, непохитну віру в добрі людські прикмети й те, що зерно, яке засіваєте, мусить колись само зійти. Що я з вами так одверто говорю, ви самі винні, отче» [14, с.73].

Він хотів служити в армії. І хоч розумів, що «військова повинність – це великий тягар і нагадує найтяжчі періоди давнього невільництва, але без того великого тягару стали би європейські суспільности добичею варварських елементів, яких так багато». Про це наголошував свого часу великий Мольтке: «Моральний вплив військового режиму на народню вдачу має таке значення, що ніколи не забагато підкреслювати» [14, с.281]. При цьому згадувалась історія різних народностей, повстання держав та історія України. Юнака стискав жаль за те, що він – без рідного краю, що не може бути за нього гордий, як інші бувають горді на свої рідні країни. Як радо він послужив би йому. Але передовсім треба сили фізичної та розумової.

Ці рядки переповнені духом нового часу, який кликав молодь до боротьби за державність. Наприклад, якщо у післявоєнні роки революційний опір на Буковині носив «спорадичний» характер, то в 1930 р. у Чернівцях заснувалася революційна підпільна організація «Легіон Українських Революціонерів» [12, с.567]. Без сумніву, що Ольга Кобилянська читала теоретичні статті підпільних журналів ОУН, які поширювалися у Галичині та Буковині. Наприклад, у 1931 р. на Буковині появився журнал «Самостійна думка», в 1934 р. – тижневик «Самостійність», які стояли ясно і недвозначно на позиціях організованого українського націоналізму. Офіційно у 1934 р. на Буковині почала діяти «Організація Українських Націоналістів» [12, с.567]. У 1937 р. у краї «Самостійну думку» передплачували 7 тис. буковинців [12, с.570].

Як і отець Балицький в житті, так і у повісті отець Захарій розумів проблему часу. Наприклад, окупанти не допускали українців на командні посади у війську, окрім як на «гарматне м'ясо». Що ж міг запропонувати отець Захарій? Напевно, що самовіддану працю духівника нового покоління. Яким він повинен бути? Письменниця змальовує отця під час сповіді Юліана, ба й сама вона писала Балицькому, що хотіла б у нього «висповідатися, святе причастя з рук отця прийняти». У сповіді письменниця відчувала апогей праці священика, коли він, як Ісус Христос, втрачав здоров'я, зцілюючи людей.

Яким повинен бути священик сучасності, письменниця подала на прикладі сповіді: «О.Захарій, відчинивши двері до неї, підніс світло догори і попросив Юліана ввійти в кімнату.

– Я лише візьму з шафи мій епітрахіль і зараз прийду до вас.

В малій, мало освітленій кімнаті – однією невеличкою свічечкою, що догоряла, видніли по стінах півтемні обриси старого виробленого з дерева почорнілого Хреста Спасителя, ікона Пресвятої Богородиці, кілька інших піввитертих картин святих, картина з хустиною св. Вероніки і старі богослужбові книги.

– Сідай або клякни, – обізвався поважно душпастир і перехрестився.

Юліан не сів, а зсунувся безшелесно до ніг душпастиря, заховав обличчя в епітрахіль і клячав непорушно. Догоряло з легоньким тріскотом світло. І в однім куті блимала дрібною цяточкою ледве помітна негасна лампадка, перед статуєю св. Анни.

Душпастир ждав, мовчки. По якімось часі, мабуть, внутрішньої боротьби, Юліан підняв голову і сказав півголосом.

– Не так особі душпастиря складаю я свою сповідь, а більше батькові доньки його Єви... о. Захарію відкриваю я свою душу.

– Говори, сину.

Сповідь почалася та ставала щораз рівніша. Блискавки освітлювали дві похилені постаті: одну, яка заслоняла рукою очі, і другу, яка клячала зігнута. З хлипанням дощу надворі мішалось хлипання людських грудей. Чи походило воно з грудей молодих чи старих, годі було розібратися.

Новий удар грому, що струсонув землю і покотився далі, заглушив на мить все довкола.

Коли сповідь скінчилася, з нею ніби враз затих і вітер. Душпастир заявив:

– Тобі прощається, сину. Мужчина є духовник, а жінці вільно жертвувати. Встань і йди, сину. Все решта залиши мені.

Юліан піднявся і без слова зложив цілунок на руці душпастиря.

- Не залишишся на ніч у нас?
- Ні, отче, мені треба простору і холодну ніч.
- А завтра дістанеш причастіє.
- Не забуду.

О. Захарій посвітив йому мовчки і сам вернувся до робітні, де перебував до ранку.

Коли вийшов звідти досвіта, щоб зайти до церкви, здавалося, що злегка посивіла його голова, посріблилося добре коло висок, а коло уст склалася, мов витиснена невидимим пальцем, рисочка смутку» [14, с.196].

Письменниця вважає, що отець Захарій у повсякденній важкій праці рятує людей від гріха. Тут його кличуть до хворого на кінець села, а завтра він мусить спішити «на похорон до бідної вдовиці, де залишилася купа дітей без хліба». Отець Захарій чує про скарги, що люди починають зневажати закони моралі, починають жити якоюсь вільною любов'ю. Тут пара, там дві. Регочуть з його зауваг, аж стає якось лячно, соромно. Повстають темні духи, що порпаються в його житті, шукають. Як здобути перемогу над темними силами зла? Поміняти парадигму і концепцію гріха світу, що насувається лавиною на людство?

Отець Захарій відповідає, що «Христос завжди був вибачливий для гріхів тіла... Він волів перебувати у товаристві легкодушних жінок і штукерів, ніж серед фарисеїв. Був тієї гадки, що ні одна людина не пропаща, коли його душа не пропаща». І далі: «Тобі прощається. Мужчина є духовник, а жінці вільно жертвувати. Встань і йди, сину» [14, с.198].

Як і Ісуса Христа, отця Захарія гнітили спокуси. Ольга Кобилянська описала його хвилини слабості, ніби стояла поруч з ним: «Та душпастир підняв раптом руку і, здавалося, якісь тяжкі слова рвалися йому на уста. Уста йому не послужили, рука впала безвладно, він відвернувся до відчиненого вікна, склав руки на груди і потонув очима в висоту. Так він стояв якийсь час непорушно, якби згубив слух для оточення» [14, с.200].

Безперечно, такі люди довго жити не могли: їхні люблячі серця не витримували напруги світу цього і вони швидко помирили. Отець ще був живий, коли до нього навідався Юліан з війська та запитав, чи відвідує його лікар. Захарій відповів, що йому нічого вже не допоможе, показав на серце та попрохав: «Поклади мене, сину, до сну. Мені сну треба, сину. Він для мене такий цілющий, той божественний лік...» О. Захарій не пережив сходу сонця...» [14, с.272].

А що ж з Юліаном? Письменниця довела його до світової війни. Напевно, до 1941 р., хоч хронологічно повість закінчується 1918 або 1936 роком. Сам Юліан мав би бути у мундирі Українського січового стрільця або вояка УПА. Юліан повернувся з фронту додому. Перше, що його запитала дружина, було:

«А Україна?..» [14, с.318].

На цьому півслові письменниця завершила повість. Вона піднесла образ отця Захарія-Костянтина Балицького як «апостола черні» ХХ, а, можливо, і ХХІ століття, яких сьогодні, як кисню, не вистачає українському народові та його церкві [10].

Відтоді, як появилася повість «Апостол черні», минуло 79 років. Україна пережила повоєнне лихоліття, радянську добу атеїзації духовного життя, переслідування патріотів. Щоправда, чернівецький режисер і журналіст Василь Селезінка у 2000 р. написав інсценізацію до однойменної повісті Ольги Кобилянської, але на сцені її ніхто не поставив [18, с.192-237].

Нарешті у листопаді 2015 р. Чернівецький академічний обласний український музично-драматичний театр імені Ольги Кобилянської під керівництвом режисера-постановника, заслуженого діяча мистецтв України Мирослава Гринишина звернувся до цього унікального інтелектуального твору й заговорив мовою театральної сцени про сучасні проблеми України. У віддзеркаленні твору бере участь понад тридцять майстрів сцени, які різними засобами відображають крилаті думки буковинської орлиці.

У буклеті, виданому Чернівецьким драматичним театром з цієї нагоди, записано: «Роман «Апостол черні» – останній великий твір Ольги Кобилянської, у радянські часи був заборонений як націоналістичний і не видавався. Його проблематика, тема апостольського служіння народові, українська національна ідея – все це відлякувало тодішніх укладачів

видань творів письменниці. Сьогодні Чернівецький музично-драматичний театр імені Ольги Кобилянської вдруге звертається до цього унікального твору і прагне з театральної сцени говорити про актуальні нині проблеми» [21].

Дійові особи переносять глядачів у складний і суперечливий світ міжвоєнного періоду України, за що належить їм честь та шана, хоча в деяких сценах вистави глядачеві важко розібратися в перипетіях епохи. Скажімо, Максим Цезаревич (засл. працівник культури України Юрій Марчак) живе сценою і виховує своїх дітей зрозумілими для глядача поглядами, то отець Захарій (засл. артист України Богдан Братко) слабо вписується у круговорот подій свого прототипу Костянтина Балицького. Йому бракує яскравої гри і динамізму у сповіді, відтворенні спокус, переживань, смерті, героїзму, марення про Україну тощо. Та попри все, майстри сцени, на нашу думку, розуміють свої недоліки і вони їх доопрацюють, адже Ольга Кобилянська також не зразу написала книгу, а творила її 12 років.

Висновки Отже, у творі письменниці акцентує увагу на важливих духовних обов'язках кожного священика. Тобто добрий парох повинен перед Богом і людьми совісно виконувати свої душпастирські зобов'язання, проповідуючи слово Боже, ревно проводити богослужіння, сповідаючи та причащаючи парафіян, старанно здійснювати катехізацію молоді та людей старшого віку, дбати про духовність школи. Кожне слово, кожний вчинок священика повинен бути спрямований на скріплення «внутрішнього стержня» людини, яким зобразила О. Кобилянська отця Захарія, беручи за основу прототип греко-католицького священика К. Балицького.

Література

Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО)

ф. 504 Станіславівська консисторія

1. Оп. 1. – Спр. 330. Метрика священиків всього кліру Станіславівської єпархії (Балицький К.). – I том. – 198 арк.
2. Оп. 1. – Спр. 330. Метрика священиків всього кліру Станіславівської єпархії (Костецький К.). – III том. – 208 арк.

Неопубліковані матеріали

3. Архів отця Костянтина Балицького, м. Коломия (не описаний).

Опубліковані матеріали

4. Костецький К. Хроніка парохії гр.-кат. в Чернівцях від її основи аж до часу біжучого 26/2 1912 / Келестин Костецький // Буковинський журнал. – Чернівці. – 1996. – Ч. 3-4; – 1997. – Ч. 1; Ч. 2. – С. 97-114, 76-82, 142-157.

Монографії та періодичні видання

5. Арсенич П. Родина Шухевичів / Петро Арсенич. – Коломия : Вік, 1995. – 120 с.
6. Арсенич П. Рід Шухевичів / Петро Арсенич. – Івано-Франківськ : Нова зоря, 2005. – 264 с.
7. Беатифікація Слуг Божих // Світло. – 2001. – лип.-серп.
8. Бурачинська Л. У сеніорки образотворчих мисткинь / Л. Бурачинська // Наше життя. Our Life. – 1957. – №1. – січень. – С. 9.
9. Гук В. Подвижники христової віри / Володимир Гук. – Коломия, 1998. – С. 12-13 (36 с.).
10. Гук В. Священики Української Католицької Церкви / Володимир Гук. – Коломия, 1999. – 80 с.
11. Дольницька В. Спомин про побут Ольги Кобилянської у Молодятині / Володимира Дольницька // Ольга Кобилянська в критиці та спогадах. – К. : Художня література, 1963. – С. 435-437 (559 с.)
12. Квітковський-Квітка Д. Євген Коновалець і Буковина / Денис Квітковський-Квітка // Євген Коновалець та його доба. Видання Фондації ім. Євгена Коновальця. – Мюнхен, 1974. – 1020 с.
13. Кобилянська О. Альманах у пам'ятку її сорокалітньої письменницької діяльності (1847-1927 рр.) / Ольга Кобилянська. – Чернівці : Накладом ювілейного комітету в Чернівцях, 1928. – С. 240-244.
14. Кобилянська О. Апостол черні / Ольга Кобилянська. – Тернопіль: Збруч, 1994. – 320 с.
15. Кобилянська О. Царівна / Ольга Кобилянська. – Н.-Й., 1954. – 432 с.
16. Кузеля З. Українці в Румунії / З. Кузеля // Розбудова нації. – Прага. – 1928. – верес. – Ч. 9. – С. 322-323.
17. Любич У. Малювати буду завжди / У. Любич // Наше життя. Our Life. – 1982. – №4. – квітень. – С. 8-10.
18. Селезінка В. Золотої нитки не згубить / Василь Селезінка. – Чернівці: Буковина, 2000. – 246 с.
19. Старик В. Від Сараєва до Парижа. Буковинський Interregnum 1914-1921 / Володимир Старик. – Чернівці: Прут, 2009. – 697 с.
20. Тобілевич С. Рідні гості / Софія Тобілевич. – К., 1920. Перевидано: Нью-Йорк: Видавництво «Червона Калина», 1954. – 46 с.

21. Цезаревич Юліан: драма. 85 театральний сезон (буклет). За мотивами роману «Апостол черні» О. Кобылянської : прем'єра – листопад 2015. – С. 2.
22. Яремчук А. «Апостол черні» – хто він? / А. Яремчук // Час. – 2000. – Ч.19. – С.11.
23. Blajeowskyj Dmytro. Historical sematism of the eparchy of Stanislaviv from Its Establishment until the Outbreak of World War II (1885-1938). – Lviv, 2002. – 450 c.

Literatura

Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti (DAIFO)

f. 504 Stanislavivska konsystoriia

1. Оп. 1. – Spr. 330. Metryka sviashchenyiv vsoho kliru Stanislavivskoi yeparkhii (Balytskyi K.). – I tom. – 198 ark.
2. Оп. 1. – Spr. 330. Metryka sviashchenyiv vsoho kliru Stanislavivskoi yeparkhii (Kostetskyi K.). – III tom. – 208 ark.

Neopublikovani materialy

3. Arkhiv ottsia Kostiantyna Balytskoho, m. Kolomyia (ne opysanyi).

Opublikovani materialy

4. Kostetskyi K. Khronika parokhii hr.-kat. v Chernivtsiakh vid yii osnovannia azh do chasu bizhuchoho 26/2 1912 / Kelestyn Kostetskyi // Bukovynskyi zhurnal. – Chernivtsi. – 1996. – Ch. 3-4; – 1997. – Ch. 1; Ch. 2. – S. 97-114, 76-82, 142-157.

Monohrafii ta periodychni vydannia

5. Arsenych P. Rodyna Shukhevychiv / Petro Arsenych. – Kolomyia : Vik, 1995. – 120 s.
6. Arsenych P. Rid Shukhevychiv / Petro Arsenych, – Ivano-Frankivsk : Nova zoria, 2005. – 264 s.
7. Beatyfikatsiia Sluh Bozhykh // Svitlo. – 2001. – Iyp.-serp.
8. Burachynska L. U seniorky obrazotvorchykh mystkyn / L. Burachynska // Nashe zhyttia. Our Life. – 1957. – №1. – sichen. – S. 9.
9. Huk V. Podvyzhyky khrystovoi viry / Volodymyr Huk. – Kolomyia, 1998. – S. 12-13 (36 s.).
10. Huk V. Sviashchenyky Ukrainskoi Katolytskoi Tserkvy / Volodymyr Huk. – Kolomyia, 1999. – 80 s.
11. Dolnytska V. Spomyn pro pobut Olhy Kobylianskoi u Molodiatyni / Volodymyra Dolnytska // Olha Kobylianska v krytytsi ta spohadakh. – K. : Khudozhnia literatura, 1963. – С. 435-437 (559 c.)
12. Kvitkovskyy-Kvitka D. Yevhen Konovalts i Bukovyna / Denys Kvitkovskyy-Kvitka // Yevhen Konovalts ta yoho doba. Vydannia Fundatsii im. Yevhena Konovaltsia. – Miunkhen, 1974. – 1020 s.
13. Kobylianska O. Almanakh u pam'iatku yii sorokalitnoi pysmennytskoi diialnosti (1847-1927 rr.) / Olha Kobylianska. – Chernivtsi : Nakladom yuvileinoho komitetu v Chernivtsiakh, 1928. – S. 240-244.
14. Kobylianska O. Apostol cherni / Olha Kobylianska. – Ternopil : Zbruch, 1994. – 320 s.
15. Kobylianska O. Tsarivna / Olha Kobylianska. – N.-I., 1954. – 432 s.
16. Kuzelia Z. Ukrainci v Rumunii / Z. Kuzelia // Rozbudova natsii. – Praha. – 1928. – veres. – Ch. 9. – S. 322-323.
17. Liubovych U. Maliuvaty budu zavsihdy / U. Liubovych // Nashe zhyttia. Our Life. – 1982. – №4. – kviten. – S. 8-10.
18. Selezinka V. Zolotoi nytky ne zghubit / Vasyl Selezinka. – Chernivtsi : Bukovyna, 2000. – 246 s.
19. Staryk V. Vid Saraieva do Paryzha. Bukovynskyi Interregnum 1914-1921 / Volodymyr Staryk. – Chernivtsi : Prut, 2009. – 697 s.
20. Tobilevych S. Ridni hosti / Sofiia Tobilevych. – K., 1920. Perevydano: Niu-Iork : Vydavnytstvo «Chervona Kalyna», 1954. – 46 s.
21. Tsezarevych Yulian: драма. 85 teatralnyi sezon (buklet). Za motyvamy romanu «Apostol cherni» O. Kobylianskoi : prem'iera – lystopad 2015. – S. 2.
22. Iaremchuk A. «Apostol cherni» – khto vin? / A. Yaremchuk // Chas. – 2000. – Ch. 19. – S. 11.
23. Blajeowskyj Dmytro. Historical sematism of the eparchy of Stanislaviv from Its Establishment until the Outbreak of World War II (1885-1938). – Lviv, 2002. – 450 c.

Nestor Myzak Andrew Yaremchuk

Olga Kobylyanska The spiritual duties of priests in the book "The Apostle of the mob" (an example of Kostiantyn Balytskyi)

The article highlights the main factors influencing a prominent Ukrainian writer Olga Kobylianska when writing the work "Apostle of the mob". Attention is focused on the genesis of ideas about the concept of Olga Kobylianska concerning spiritual duties of priests. In this context, an example of national spiritual traits of a Greek-Catholic priest Kostiantyn Balytskyi is described, who served as a pastor in Chernivtsi from 1908 till 1918. During this period Kobylianska met and tied a strong friendship with the family of Balytskyi. To better understand the causes of close communication, affection and subsequent capture of the writer concerning the figure of Balytskyi, some biographical data and working conditions of the priesthood in Bukovina are given in the difficult period of the First World War.

For 12 years Olga Kobyljanska has been writing the story "Apostle of the mob", the prototype for the main character of which was Father K. Balytskyi. No wonder that the voice and "conscience" of the story has become a priest, educator and leader of the people under the name of father Zacharii. The writer believes that the father Zecharii in the daily hard work not only teaches, but also in the direct sense of the word saves people from sin.

Along with the given particular attention is drawn to the modern perception of the novel. Chernivtsi director and journalist Vasyl Selezinka in 2000 wrote to the staging of the story "The Apostle of the mob". In November 2015 Chernivtsi Regional Academic Ukrainian Drama Theatre named after Olga Kobyljanska under the supervision of the director, honored Artist of Ukraine Myroslav Grynshyn turned to this unique national spiritual work and spoke the language of the theater scene about modern problems of Ukraine.

Thus, the article provides an opportunity to rethink the work of priests in the Church interwar period of the twentieth century. and use their extensive experience in the formation of national-spiritual consciousness of a modern Ukrainian.

Keywords: spirituality, national consciousness, o.K.Balytskyy Olga Kobyljanska, "Apostle of the mob," Church, Chernivtsi.

Надійшла до редакції 16.03.2016 р.